

3009 191

191
1764

A

MUNKA ÉS NYUGALOM

ISTENI TÖRVÉNYE.

EGYHÁZI BESZÉD

MELYET

1882. SYLVESTER ESTÉJÉN BUDAPESTEN A BELVÁROSI TEMPLOMBAN

MONDOTT

ROMEISER JÓZSEF.

✱

9.

BUDAPEST, 1883.

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

Lib 732 007 5978

D^e BALLAGI GEZA.

És megnyugovék a hetedik napon minden munkájától, melyet véghez vitt vala, és megáldá a hetedik napot és megszentelé azt. Mózc. 1. k. 2. r. 2. v.

Az ókornak egyik nevezetes birodalma Babylon volt, terjedelmére ép oly nagy, mint félelmetes hatalmára. E nagy és hatalmas birodalomnak utolsó királya Baltassar vala.

Egy alkalommal Baltassar király az ország nagyainak lakomát rendezett; drága edényeken hordták az ételeket s ezüst serlegekből itták az éltető nedvet. Midőn a jókedv tetőpontját érte, megparancsolá a király, hogy ama drága kelyheket is hozzák az asztalra, melyeket atyja a jeruzsálemi templomból zsákmányul Babylonba hozott.

S elhozták, megtöltette borral s kiüritették a kelyheket gúny és megvetéssel ama istenre, kinek egykor ezekből áldoztak. — E vidámság közepett egyszerre a király arcza elhalványodik, remegés fogja el egész valóját s merev tekintetét a falra függeszté, míg a ven-

dégek is mindannyian félelem és rettegés között a falra tekintenek, hol egy láthatatlan kéz e szavakat írja: Mane, Thekel, Phares!

A rémület még fokozódott, midőn senki sem tudta értelmezni e rejtélyes iratot; végre előhívták Dánielt s ez megfejté a szavak értelmét.

»Mane«, mondá Dániel annyit jelent, hogy: »számbavette Isten a te országodat és véget vet annak.«

»Thekel: megmérettél a mérlegben, és hiányosnak találtattál.«

»Phares: elosztatik a te országod, s a medusoknak és perzsáknak adatik.«

S Dánielnek igaza volt. Még az éjjel Baltassar király meggyilkoltatott és Dárius elfoglalta országát.

Igy lakolt e büszke s hatalmas király csakhamar ama szentségtörő tetteért, hogy az egy igaz Isten, Jehova hajlékából rablott szent-edényeket megbecstelenté. —

K. H. Ismét egy esztendőnek alkonyatán állunk. Csak néhány percz még s egy hosszú év letűnt — letűnt örökre.

Oh vajha ama bánat is, melyet okozott, örökre eltemtetnék vele, vajha ama bú és végzet is, melyet reánk hozott, vele soha többé vissza ne térne.

De a fájdalom, mely keblünket eltölti, a hosszú vérzés sejteti velünk a sebet, melyet ejtett, s hogy a távozó évvel nem távozik egyszersmind bánatunk s a haldokló évvel nem hal el egyszersmind fájdalmunk.

S ha az események szakadatlan láncolatát tekintjük, melyet láthatatlan kéz fűzött ez év első perczétől az alkonyat utolsó pillanatáig, legyen szabad kérdeznem, vajjon jobbak, nyugodtabbak, boldogabbak vagyunk-e ma, mint ezelőtt egy évvel? Hol vannak ama remények, melyekben önmagunkat oly édesdeden ringattuk? Hol ama örömök, melyekben szívünk áradozott? — Elmultak!

Ezer bimbó, melyet képzeletünk tavaszán nyilni láttunk — a szenvedélyek heve elfonyasztá s a nyiló rózsa, melyet elhaladva reggel tövéről tépdeltünk — alkonyatkor keblünkön már elhervadt. — Elmultak!

Az év rohamos perczeivel magával ragada mindent, miben egykor gyönyörködénk!

Minden porszem egy elhalt gyönyörnek sirköve, minden másodperc egy haldokló örömnnek végpillanata, a nagy teremtésnek minden paránya a mulandóságnak bélyegét viseli s emlékeztet enyészetre, csak: »Te — Isten — ugyanaz vagy, és esztendeid nem fogynak el.«¹⁾ — —

Mindennek a nap alatt, mondja a bölcs, megvan az ideje; s vajjon örök üdvösségünk ügye nem érdemelne e néhány pillanatot, melyek a távozó évből számunkra még visszamaradtak?

Tekintsünk tehát vissza lefolyt napjainkra, ha vajjon nem láttuk-e mi is ama kezét, mely, mint egykor

¹⁾ Pál apostol a zsidókhoz. I, 12.

Baltassarnak, ugy most a mi végzetünket életutjainkra feljegyzé?

Vizsgáljuk meg tetteinket, nem cselekedtünk-e Baltassarhoz hasonlóan, megszegve, megvetve Jehova törvényeit, miért is az örök igazság mérlegén könnyűnek találtatva, napjaink megszámlálvák.

Ma egy éve szólottam az egyház folytonos küzdelméről s győzelméről, ma szándékom szólani »a munka és nyugalom isteni törvényéről« s nincs egyéb kérésem, mint hogy türelemmel legyenek, míg felette elmélkedünk.

Több egy évtizednél, hogy Párisban, a Szajna partja mentében, egy hatalmas kőhalom volt látható. Talán emlékeznek még K. H. kik ujságot olvasnak — s ki nem olvas manap ujságot — hogy e kőhalmot nem rég a francia kormány harminczötezer frankért árverés után eladta.

Mily kevés pénz — oly sok emlékért!

E kőhalom a francia nemzet háromszázados történetének jelentékeny részét képviselte. — Romok valának egy dicső multból, mely örökre letűnt; mely elenyészett, bár sziklákra épült; mely nincs többé, mert azt nélkülözte — ki örök!

A tuileriákról ¹⁾ beszélek, hol a francia nemzet hatalmas királyai XIII. Lajostól az utolsó császárig honoltak. A commune rém- napjai ²⁾ ez emlékezetes épületet rombadöntötték s a forradalom utolsó felvonásában

---

¹⁾ A francia uralkodók lakhelye Párisban, mely Medici Katalin alatt 1564. Delorme Fülöp tervezete szerint vette kezdetét s csaknem minden egyes lakója alatt nagyobbodást vagy változást nyert.

²⁾ 1871. május 22-én gyújtatott fel.

még e romokat is elsodorva látjuk az áramlattól. — Ezer meg ezer szem ezt közömbösen nézi, de a gondolkodó lelke messzebbre száll s mélyebben keresi e jelen-ségnek okát.

Büszkén állott e hatalmas épület századokon át Páris közepett, mint a legitim tekintélynek gránit emléköve, de minthogy kivestek belőle a tekintélynek képviselői, — hadd pusztuljon, mondá a nemzet, azok emléke is. — S miért?

»Nincs hatalmasság, hanem csak Istentől«, mondja az Apostol ¹⁾; Isten többé hatalmuk részese nem volt, tekintélyük alapját Isten többé nem képezé — tekintélyük eltűnt, mert egyedül csak Isten marad örökké. A nép pedig — miként jól mondá egy 1848-ki férfiú ²⁾ — nagy logikus és nem késett következtetéseket vonni — elveté őket. — A jog az emberben csak viszfénye s következménye a kötelességnek, mely utóbbi a társadalmi lét egyik főtényezője. A kötelezettségben a szerzett jogok elismerése rejlik. A hol tehát a jogok elseje, az isteni jog el nem ismertetik, megsértetik, ott az emberi jogok sem alappal, sem jogczimmel nem birnak. —

Ama pillanatban, melyben a társadalom legfőbb tekintélye hatalmával visszaélt, Jézus Krisztusnak s az ő evangéliumának a tiszteletet s engedelmességet megtagadta, ama pillanattól saját kezével ásta sírját s csak időkérdés vala még — mikor temetik. —

¹⁾ Róm. 13, 1.

²⁾ Pyat Felix.

Valamint a természet világban örök s változatlan törvények szerint fejlődik s áll fen minden, úgy vannak az erkölcsi világrendben is törvények, ép oly változatlanok, mint azok, melyek mindennek alapját képezik, hol minden, mi nem ez alapokon nyugszik, inog, rövid ideig tartó, előbb-utóbb rombadől. S e törvények nem mások, mint ama alapok, melyeket már a világteremtésénél a Mindenható keze alkotott; ez alapok nem mások, mint ama törvények, melyeket Arabia sivatagában villám s mennydörgés között kihirdete az örök s változatlan tekintély. Csak egyedül ez alapokon nyugodhat a társadalom, lehetséges a civilisáció s állhat fenn a tekintély; csak e törvények képezik a valódi haladásnak indulópontját s biztosítják az egyéni szabadságot.

Hol e törvényeket elvetik, ott inog a társadalom, a haladás czélt téveszt, a civilisatiót barbárság váltja fel, a tekintély eltűnik s az egyéni szabadság elvesz.

Tekintsük csak »a munka és nyugalom isteni törvényét«, mely napjainkban hiányát érezteti s érvényesítését mindinkább hangosabban követeli; mert az állam is, mely felett az isteni törvény áll, ép úgy, mint az egyed ignorálhatja ugyan azt, de mindig saját kárára s csak időre, mert a törvény »Megemlékezzél, hogy a szombatnapot megszenteljed«¹⁾ örök s azért lenni soha meg nem szünhetik. E törvény, Urain, oly régi, mint az emberiség maga; de ma már feleslegesnek találják, vagy legalább is cse-

¹⁾ Exodus XX, 8.

kélynek és épen ma sem nem csekély, sem nem felesleges. E törvény megszegése megfosztotta az egyént legdrágább kincsétől, szabadságától s szülte ama rettentő kérdést, mely az egész társadalmat folytonos lázban tartja s melyet munkáskérdésnek neveziünk. Ha a történet fonalán végighaladnak, láthatják, hogy ama óriási mozgalmak, melyek a társadalmat megingatták, közvetve vagy közvetlenül e rettentő kérdésben találják megfejtésüket. —

Nincs a nagy mindenségben egy teremtmény sem, melynek bizonyos rendeltetése ne volna. A legkisebb féreg, mely a föld porában hever, a magasban repülő sasig, e rendeltetésének bizonyos munka által felel meg. S kérдем, vajjon az ember volna egyedül az, ki épen mint a teremtmények legjelesbike, meddő tétlenségre teremtett volna? Nem Uraim, nem! Az ember munkára van teremtve s mi több, a munka reá törvény — de e munkát az átok sujtja: »Átkozott a föld a te munkádban« — »arczád veritékével eszed — keresed — a kenyeret, miglen visszatérsz a földbe, melyből vétettél.«¹⁾

Mínthogy pedig az ember testből és lélekből áll, lelke szerint egy magasabb, a szellem világnak, teste szerint az anyag, a természetvilágnak polgára, a föld csak ideiglenes tartózkodása, Isten zarándokságának, rendeltetésének végczélja: e kettős kötelezettségének csak kettős munkásság által felelhetett meg. De az ember, az

¹⁾ Genesis III. 17, 19.

átok következtében, testi munkásságában csakhamar megfelelkeznek lelkének szükségleteiről; mert a föld csak fősvényen nyújtja adományait a halandónak s az emberiség legnagyobb része veritékkel borított homlokával feléje hajolva, esdi a szegénységnek mindennapi kenyerét. Már pedig a testi szegénység könnyen magával vonja a lélek szegénységét is. A szegénység pedig rabigát teremt, mely alatt az embernek minden tehetősége görnyed. Szünet nélküli fárasztó küzdelmében az anyagi szükségletekért elfelejti még eredetét s magasztos rendeltetését is.

E szomorú s egyszersmind nyomasztó helyzetben a teremtő maga jött az emberiségnek segítségére példájával: »És megnyugovék a hetedik napon minden munkájától, melyet véghezvitt vala — és megáldá s megszentelé azt«¹⁾ és ama első, elévülhetlen alaptörvénynyel, mely a testi munkát a lelki munkához viszonylatba hozta: »Meggemlékezzél, hogy a szombatnapot megszenteljed.«²⁾

S ez volt »a munka s nyugalom« első vallási s polgári törvénye, melyet csak maga Isten adhatott.

Ki is lett volna az, ki ama viszonylatot felfedezni s felállítani képes lett volna, ha nem maga Isten?

Ki az, ki annyi értelemmel bírt volna, meghatározni az időt, melylyel az ember lelkének s testének tartozik?

¹⁾ Genesis II, 2, 3. v.

²⁾ Exodus XX, 8.

Hol ama tekintély, mely e törvénynek az általános elismerés s elfogadásnak szentesítését adhatta volna? Ki az, ki az embert saját s mások önzése ellen oly határozatosan védhette volna?

Ki adhatta más mint az, ki maga a souverain tekintély, ki az ember testét s lelkét alkotta, azok szükségleteit ismeri, ereiket mérlegel s egyedül határuk titkát ismeri, mert maga határnélküli.

E törvény, háromezer esztendő előtt kihirdetve, látszólag oly felesleges, de századokról-századokra mindinkább igazolva olyannyira, hogy a kor, mely azt megveti, az emberiség méltósága, szabadsága, erkölcsisége ellen vétkezik, és boszura hívja fel a társadalmat. ---

De nemcsak megszünt munkálni s pihent hetedik napon az Ur, hanem megáldá s megszentelé is e napot, hogy így példájával tevékenységünknek törvényt adjon, miszerint hetedik napon necsak pihenjünk, hanem azt saját megszentelésünkre is fordítsuk.

S a nyugalom e napját meghatározni nem az egyesekre bizta, hogy tetszésök szerint a munkának szánt napokból egyet kiragadjanak, nem, hanem ő e napot társadalmi intézménynyé tette, meghívta az egész emberiséget, hogy ugyanaznap, az idők szakadatlan láncolatában, megpihenjen, örvendjen s önmagát megszentelje, mi által az emberiségnek időről-időre visszatérő ünnepet rendelt, mert az embernek szüksége van ünnepekre. »Panem et circenses« volt már a római nép jelszava.

Távol örök hazájától, mely földi zarándokságának célpontja, a száműzetésnek s viszontagságteljes megpró-

bálatásnak idején, buskomorsággal eltelt kebelének kérlelhetlen szüksége, legalább pillanatokra lerázhatni vállainak terhét és az élet árnyékából a világossághoz közelednie. Midőn pedig a világ vigasz s világosság nélkül hagy bennünket, egyedül a vallás nyujthat békét, vigaszt s bátorságot.

Egy hét alatt sok por gyül össze, egy hét alatt a szegény, a munkás csakis mulandó földi dolgokról hall beszélni s a csábítás csalárd hangjai környezik. De vásárnap az örök igazságokat hirdető szószékhez közeledik, felismer minden szédelgést s csalódást s újra Isten gyermekének érzi magát. Itt ki lesz elégitve lelke a legmagasztosabb igazságok hallása által és akarata, mely az élet küzdelmeire ismét megezdve érzi magát, nyugalmat talál.

A szegény, a munkás, ki egész héten át nyomorult kunyhójában él s ott költi el munkája s fáradsága keserves kenyerét, Isten házában egyenlőnek látja magát a főrangakkal, többi embertársaival a mennyei Atya egyenjogu gyermekének, s kibékül helyzetével, kész áldozatot hozni, lemond az élvezetről s megnyugszik az isteni Megváltónak ígéletén, hogy: »Boldogok a szegények, mert övék mennyek országa.« —

A vásárnap jelentősége erkölcsi oldalát tekintve, mindenki előtt világos, hogy a hit és erkölcs egymástól el nem választható.

Valamint a vásárnap megszentelése a vallás gyakorlásának egyik alapfeltétele, ugy alapfeltétele egyzersmind az erkölcsiség fentartásának is. A ki az er-

kölcsiséget elválasztja a vallástól, félreismeri az embernek Istenhez való viszonyát, kötelességeinek eredetét, sőt magát az emberi természetet.

A puszta erkölcsiségnél nincs meg a szükséges tekintély, az elégséges szentesítés arra nézve, hogy az embert valamire kötelezze; csak a vallásos hit hozhat létre valódi erkölcsös életet. Az erkölcsnek éltető talaja pedig a család, a család egyszersmind a társadalom alapköve is, mert az egyesek jó szellemét már a bölcsőtől kezdve neveli.

A családi életnek fejlesztésére pedig, különösen a munkás-osztálynál, alapfeltétele a vasárnap megszentelése. A munkás-osztály körében ugyszólván egyedül a vasárnap nyújt alkalmat arra, hogy a családi élet szépsége feltűnhessék. A vasárnap a család napja, mely a család tagjait egybekötő köteléket szorosabbra fűzi s lehetségessé teszi rájuk nézve, hogy egymásért s egymásnak éljenek. — Nincs család a hozzátartozó kötelességek gyakorlása s az azt képező tagokat egyesítő kötelék nélkül.

A család adja meg az egyháznak a hívőket s az állannak a polgárokat, ebből pedig vallási és polgári kötelességek származnak. Honnan nyerik e kötelességek ismeretét s az azok teljesítésére szükséges erőt?

A vallásból! Isten házában nyernek ismeretet s erőt az Ur napján.

De a vallás nem érvényesítheti befolyását, ha nyíltan el nem ismerik s semmibe sem veszik. Már pedig

nyiltan el nem ismerik s tekintetbe csakugyan nem veszik a vasárnap megszentelése nélkül.

A vasárnap megszentelése nélkül az ember elidegenedik a vallástól, lelkéből kivesz az örök jutalom reménye s boldogságát a földön keresi az érzéki gyönyörökben, a mit csak pénzzel szerezhet meg magának.

Pénzt szerezni tehát minden áron, ez lesz vallása. S minthogy a vasárnapi munkával nem találja meg azt, a mit keres, sőt inkább távozik attól, elégedetlen lesz önmagával, elégedetlen a társadalommal.

Ennélfogva a törvényhozóknak kell első sorban érdeklődniök a családi élet ápolása s közvetve a vasárnap megszentelése iránt.

Mily szép családi ünnep a keresztény módon megtölt vasárnap. Ily napokon az ártatlan családi örömök megszűnnek csak forró óhajok lenni s testté válnak. A férfi neje oldalán, körülvéve gyermekeitől, valóban a legnemesebb s legkedvesebb fenhatóságot gyakorolja; ismeri alattvalóit, kik szívében oly nagy helyet foglalnak el s alattvalói is jól ismerik őt; szükségleteiket a kellő figyelemben részesíti s a munka iránti szeretetet lánggra gyújtja a takarékosság, hogy őket kielégithesse. —

Ez értelme, ez eredménye ama nagy nyugalom törvénynek, melyet Isten a világ teremtése nagy munkájánál megalkota, megszentele s Arábia pusztában vilám és mennydörgés között az emberiségnek kihirdete.

S midőn Mózes Sinai hegyéről lejött, kebléhez szorítva a két kőtáblát, melyre Isten tiz parancsa vésve

volt, örömjaj hangzott feléje a táborból, de amint közelebb ér, rémület fogja el valóját. Ott látja a zsidó népet az arany borju körül, vigadozva s mint istenét imádva.

S a népe hálátlansága miatt felháborodva, odaveté a két kőtáblát, hogy azok darabokra törtek.

Hja Uraim! a hol az isteni törvények romban hevernek, ott a népet mindenkor az arany borjunál találjuk!

Odavetették a nyugalom nagy törvényét, az emberiség ez arany bulláját, néhány nemzetgazda számításának s népboldogító követelményének: és áldozatul esett testileg s lelkileg a szegény, a munkás az önzésnek; szétépték a szabadság, az egyenlőség, a testvéri szeretet e magna chartáját s megfosztották a szegényt, a munkást egyedüli kincsétől, a mivel még birt, vallásától. Istenétől. S kérdem: vajjon a szegény, a munkás most gazdagabb, szabadabb, urának kevésbé alárendelt-e? Vajjon jobb, erkölcsösebb, nemesebb, boldogabb-e most? A nyugalom e nagy törvényének elvetésével kié volt a haszon, ha nem azoké, kik a többieket a munkára szoritják, míg maguknak a nyugalomra szükségük nincsen. A szegény, a munkás ezt előbb-utóbb belátandja, befogja látni, hogy midőn őt a tiz parancsolat, az evangelium kötelezettsége alól felszabadították, őt egy drága jogtól megfosztották, mely azokban rejlett, hogy vagyonán, egészségén, szivén, lelkén tetemesen károsították.

Tudják meg tehát azok, kik előtt eddig ez ismeretlen volt, tudják meg Isten s az emberiség ellenei, bárkik is legyenek azok, tudják meg: hogy az erős s a gyenge között, a gazdag és a szegény, az ur s a szolga között, a szabadság az, mely elnyom s rabszolgává tesz, ellenben a törvény az, mely felszabadit s mint az Apostol mondja: »A törvény szabaddá tesz.«¹⁾

Ne mondják Uraim, hogy mindenki szabadon gyakorolhatja vallását és senki sinesen kényszerítve hetedik napon dolgozni.

Kérdezzék a munkást, vajjon szabadságában áll-e ama nap hajnalán — mely nyugalmat parancsol — munkáját félbeszakítania?

Kérdezzék ama fiatal embert, ki életerejét nap számban — miből neki semmi haszna nincsen — pusztítja, vajjon szabadságában áll-e egyszer hetenkéntszezeit az ég tiszta boltozatához emelnie?

Kérdezzék ama szerencsétleneket, kik gyárainkat népesítik, vajjon van-e annyi szabadságuk, hogy jobbak, nemesebbek lehessenek!

Nem Uraim, nem! A lelkiismeret szabadsága, melyre itt hivatkoznak, nem egyéb, mint az elnyomatás silány fátyola; arany köpeny, mely egy aljas zsarnokság vállait takarja, egy zsarnokságnak, melynek birvágya s istentelensége a szegény munkás veritékét sajtolja.

¹⁾ János evang. 8, 32.

Oh de a szegény, a munkás vissza fog térni ismét Jézus Krisztushoz, ki a szegények, a munkások ügyéhez oly jól értett, azok jogait oly erősen védte — mert maga is szegény volt, s újra csókokkal fogja elárasztani a keresztet, melyet azok könyei áztattak — kik szenvednek. —

A pogányoknál a munka le volt alacsonyítva s meg volt vetve, az iparos rabszolga volt, vagy legalább annak tekintették.

Csak a kereszténység hozta be a szabad munkát s adott a keresztény munkának mély erkölesi alapot, felszabadította a munkát s a munkást s megtörte a rabszolgaságot a k. szeretet által. Azért mondja már sz. Ágoston: A szabadság törvénye, a szeretet törvénye. — Mig korunk »az emberi jogok védelmét, a szabadságot« fenhangon hirdeti, tényleg újra behozta a pogány rabszolgaságot.

Föltétlen üzleti szabadság, verseny-szabadság, szabad munka stb. ez korunk egyik vívmánya s a mellett alárendelteké lettek az iparosok, a műhelyek gyárakká, a gyárak pedig kisebb iparosok laktanyáivá s a munkások börtöneivé. — Itt csak megint a vasárnap megszenteléséről szóló törvény az, mi által Isten a gazdag, a tökepénzes haszonlesése s a szegények önzése elé gátat emelve, megakadályozza, hogy a gyenge az erősebbnek áldozatul ne essék. Így a vasárnapi nyugalom a szabadság öre, de egyszersmind az emberi méltóság oltalma is; mert a hol az emberi méltóságot a munkásban el nem ismerik, ott árucikké, rabszolgává

alacsonyítják, a mi mellett tökéletesen mindegy, vajjon a rabszolgaság járma alatt négerek vagy fehérbőrű munkások görnyednek. A fehérbőrűekkel üzött ilyenén rabszolgaság a társadalom erkölcsiségét mételyezi meg!

Figyelemreméltó nemzetgazdászati igazságot mondott Proudhon akkor, midőn állitá, hogy: »A vasárnapi nyugalom az erő megteremtője s a munka segítője.«

Igaza van Macaulaynak ¹⁾ midőn mondja: »Mig az ipar csendesen nyugszik, az eke tétlenül hever a barázdában, mig a börze zaja elnémult s a gyárak magasra nyuló kéményei nem füstölögnek, addig egy más munka készül, mely a nemzetgazdászatot nem kevésbbé mozditja elő. Az ember, e nemesebb értelemben vett gép, ez idő alatt mintegy megújul, hogy a következő napon világosabb értelemmel, élesebb figyelemmel, ruganyosabb testi erővel térjen a munkához.«

Itt is bebizonyulnak Montesquieu szavai, midőn így kiált fel: »Csodálatos valami! A keresztény vallás, melynek ugyszólván csak a túlvilági boldogság a célja, megalapítja a föld boldogságát is!« ²⁾

Hogy pedig a vasárnapi nyugalom nemzetgazdászati szempontból az országra nézve kárral nem jár, bizonyítja elegendőképen a protestáns Angolország s a demokratikus Amerika, hol a vasárnapi nyugalom szigoruan megtartatik és épen e nemzetek vagyon és jólét-

¹⁾ Christlich-soziale Blätter 1874.

²⁾ Montesquieu, Esprit de lois 24, 4.

ben minket tetemesen fölülmulnak. De a leggazdagabb nép is elszegényedik, ha erkölcsileg tönkrejutott!

A népnek nemcsak a végből van szüksége időre, hogy kenyerét megszerezhesse, hanem azért is, hogy azt elégedetten költhesse el, írja Rousseau. —

A vasárnapi munka által a munkástól elrabolják az ember napját, ama napot, melyen a munkás, megszabadulva szűk légköréből, égi világosság dicsfényében fürdik s szive megnyilik, a midőn elmondhatja Fausttal: »Hier bin ich Mensch, hier darf ich's sein.« Itt ember vagyok, itt ember lehetek.

Ha azonban az embert tökéletesen az anyaghoz lánczolva, abba elmerülve s eltemetve tartják, megfosztva az istentisztelettől, az Isten ígétől, folytonos munkára kárhoztatva, a szükséggel harczolva, ha látja a munkás, hogy ugy bánnak vele, mint valamely munkaerővel, melyet olcsón lehet kapni mindenkor s a mely könnyen pótolható, ha a munkás, mondom, ezeket látja, nem veti-e meg majd magát a munkát is, fogja-e becsülni a gyárost vagy a tőkepénzest, kitől oly távol érzi magát mint a paria a hindutól?

A műhely börtönéből, az átokkal telt gyárak vasrácsozatán keresztül a gazdagot s annak fényűzését csak megvetéssel, jólétét s pénzét pedig csak ama lángoló vágygyal fogja nézni, vajha neki is jutna abból mielőbb. S vajjon miért becsülné még az ember vagyonát, a mi után annyira áhitozik, miért a társadalmat, mely

öt munkára kényszeríti, mikor az Isten napjának megszentelésénél által minden tekintély megvetéséhez már hozzászólt! Fogja ez becsülni önmagát, becsülni életét?

A szerencsétlen fehér rabszolgák, a kik évről-évre mitsem hallanak Istenről, az öröklétről, lassankint elvadulnak, kivetkeznek minden nemesebb érzésből, sőt elfásulnak tulajdon véreik iránt, miután vallási kötelemeiktől megfosztattak.

Ha a nyomor éjszakája ráborul övéire, öklét emeli fel az ég ellen s Istenről megfélemedezett állapotában zsákmányul dobja magát oda azoknak, kik felforgató eszméikkel a társadalmat támadják meg alapjában. Persze akkor elsápadnak a királyok s az országok inognak s eljön az éj Babylon felett, Baltassar látja a kezet, mely átkozza s Cyrus kardja reggelig sem késik.

Ez nem mese, Uraim, ez történelem, ez pusztá igazság. Babylonban vagyunk s Baltassar lakomán részt veszünk! — A nép elvesztette az eget, tehát kárpótlásul követeli a földet. —

Az egyház felszabadította a munkást a szolgaságból s munkájának tiszteletet szerzett. Krisztus Urunktól s egyházától való elszakadás pedig meghozta a munkás új rabszolgaságát, lealacsonyította a munkát s megteremté a munkás-kérdést. —

A tizenegyedik óránál vagyunk. Sok orvos gyült a beteg század ágyához: a conservatismus ép ugy

mint a liberalismus, a socialismus ép úgy mint a communismus, egyaránt kínálják gyógyszereiket a beteg kornak, de az orvosok gondoskodása daczára a beteg test sirba dől. Tehát nincs már menekvés?

Ki mentette meg valaha az erkölcsileg tönkrement világot?

Erkölesi hatalom volt az se az a keresztény katholika egyház vala. — —

Sevilla, Spanyolország egyik városában szokás volt ama napon, melyen az elítélteket a vesztőhelyre vitték, a börtön órájának mutatóit visszafelé irányozni, részint azért, hogy az elítéltnak elég ideje legyen lelkiismeretének rendezésére, részint pedig azért, hogy a netaláni megkegyelmezés későn ne érkezzék.

Nem lehet tagadni, hogy ez által az igazságszolgáltatás késleltetett, de tulajdonkép még sem vala más, mint az isteni irgalmasságnak utánzása, mely évről-évre éltünk idejét meghosszabbítja, hogy időnk és alkalmunk legyen a megtérésre s javulásra. S e végtelen Irgalmasság ismét egy évet nyújtott nekünk! Ha visszatekintünk lefolyt napjainkra s látjuk, mennyire visszamaradtunk rendeltetésünk céljától, mily gyakran vétettünk, mint Baltassar, az Ur ellen, az ő parancsait megszegve, megvetve, mennyire kell majd iparkodnunk ezentul mulasztásainkat pótolni, hogy az erényekben gyarapodjunk, melyek gyakorlatát, könnyelműség, gondatlanság, örök üdvünk iránti közömbösségből elmulasztottuk s kétszeres szeretettel jóvátenni minden fájdalmat, melyet talán okoztunk.

A lefolyt évben talán a viszontagságok minden neme ért bennünket, bántalmak embertársaink részéről, vagyonunk apadása, hűtlenségek azok részéről, kiket bizalmunkkal megajándékozánk, csalódások azokban kiket szívünk oly hön szerete, oh de talán szeretetünk csak gyengeség vala! --

Talán a lefolyt év lépteinket egy ujonnan felhantolt sirhoz vezeté, mely szívünk legdrágább kincsét takarja, melynek vesztesége pótolhatlan? De nem ama kéz fosztott meg bennünket, mely egykor Baltassart átkozta, hanem atyai kezéd, oh Istenem, mely áld, ha szeretetében sujt is; ki boldogítasz, — ha könyekre is fakasztasz bölcseségedben, ki atyánk valál, mielőtt e nagy mindenségbe léptünk, ki karjaiddal átöleled valamennyi teremtményeidet, kinek kebelén nyugszik e nagy minden, mint a szerető anya ölében a gyermek megpihen.

Biztos reménnyel tekintünk a jövő felé, míg ajkaink a multért hálát rebegnek. Hisz ez élet zord tele után egy hosszú tavasz int azok felé, kik Istent szeretik, mert: »Te oh nagy Isten, ugyanaz vagy s esztendeid nem fogynak el.«

Igen, csak Te oh nagy Isten, kihez a szenvedő könyvelt szemmel tekint, kihez a néma fájdalom gyermeki bizalommal fohászcodik s az elhagyott árva zokogva esd; Te, ki üditő balzsamot csepegtetsz ezer sebzett szivekbe, ki a reszkető agg végnapjaiban egyedüli támasza, a fáradt vándor nyugalma, a gyengék erőssége s a veszélyezettett erénynek oltalma vagy;

Te, ki az aggódó lélek borult egére fényt hozasz,

s a kétségbeesés szélén tántorgó halandót az életnek visszaadod, csak Te oh nagy Isten ugyanaz vagy s esztendeid nem fogynak el!

Oh fogadd gyermekeidnek háláját a lefolyt évért s hallgasd meg fohászunkat a jövőben is.

»Add Uram kegyelmedet, hogy szívünket mindentől, mi akadályá lenne üdvösségünknek, elvonjuk s egyedül Te benned és szent parancsaid teljesítésében lellessük fel megelégedésünket s boldogságunkat, a mi Urunk Jézus Krisztus által.« Amen.

Dr BALLAGI GÉZA

